

„Wychowanie w Rodzinie” t. XXXI (1/2024)

nadesłany: 5.01.2024 r. – przyjęty: 4.07.2024 r.

Aneta JARZĘBIŃSKA*

Późne rodzicielstwo – ilościowe aspekty zjawiska

Late parenthood – quantitative aspects of the phenomenon

Abstrakt

Cel. Celem artykułu jest charakterystyka ilościowych aspektów późnego rodzicielstwa z wyodrębnieniem późnego macierzyństwa i późnego ojcostwa, a także porównanie aktualnego statystycznego późnego rodzicielstwa ze statystycznym rodzicielstwem.

Metody i materiały. W badaniu zastosowano analizę danych zastanych. Jako dane posłużyły informacje zamieszczone w tomach *Rocznika demograficznego* datowanych na lata 2011, 2016, 2021–2023.

Wyniki. W ujętych w analizie latach 2010–2022 w ogólnej liczbie urodzeń wzrastał wyrażony procentowo udział urodzeń żywych z zakresów: późnego macierzyństwa, późnego ojcostwa oraz późnego rodzicielstwa. Ustalono, że w urodzeniach żywych z zakresu późnego macierzyństwa największy udział miały matki z grupy wieku 35–39 lat. Wykazano, że mężatki przeważały nad samotnymi kobietami, a kobiety, które posiadają wykształcenie wyższe – nad kobietami z wykształceniem niższym. Stwierdzono, że pod względem kolejności urodzenia dziecka przez matkę charakteryzowane urodzenia najczęściej dotyczyły drugiego dziecka. Ustalono także, że późne statystycznie macierzyństwo w 2022 roku róż-

* e-mail: aneta.jarzebinska@usz.edu.pl

Uniwersytet Szczeciński, Instytut Pedagogiki, K. Ogińskiego 16, 71-431 Szczecin, Polska
University of Szczecin, Institute of Pedagogy, K. Ogiński 16, 71-431 Szczecin, Poland

ORCID: 0000-0001-5765-8741

niło się od ówczesnego statystycznego macierzyństwa. Różnice oraz korzyści starszych matek zauważono m.in. w poziomie wykształcenia.

Wnioski. Późne macierzyństwo, późne ojcostwo oraz późne rodzicielstwo to społecznie ważne i upowszechniające się zjawiska. Przedstawiona w artykule analiza ilościowa może być punktem wyjścia do ich dalszego poznawania.

Słowa kluczowe: późne rodzicielstwo, późne macierzyństwo, późne ojcostwo, dzietność w Polsce, przemiany demograficzne.

Abstract

Aim. The aim of the article is to characterize the quantitative aspects of late parenthood, distinguishing late motherhood and late fatherhood, as well as to compare the current statistical late parenthood with statistical parenthood.

Methods and materials. The study used analysis of existing data. The data used was information included in the 2011, 2016, and 2021–2023 volumes of the *Demographic Yearbook of Poland*.

Results. In the successive years of the period 2010–2022 included in the analysis, the percentage of live births increased in the following areas: late motherhood, late fatherhood, and late parenthood. It was found that mothers aged 35–39 had the greatest share in late motherhood live births. It was shown that married women outnumbered single women, and women with higher education outnumbered women with lower education. It was found that in terms of the order in which the child was produced by the mother, the characterized births most often concerned the second child. It was also established that late statistical motherhood in 2022 was different from statistical motherhood at that time. Differences and benefits of older mothers were noticed, among other things, in the level of education.

Conclusion. Late motherhood, late fatherhood, and late parenthood are socially important and spreading phenomena. The quantitative analysis presented in the article can be a starting point for further exploration.

Keywords: late parenthood, late motherhood, late fatherhood, fertility in Poland, demographic changes.

Wprowadzenie

Celem artykułu jest charakterystyka wybranych ilościowych aspektów późnego rodzicielstwa, z wyodrębnieniem późnego macierzyństwa i późnego ojcostwa. Celem jest także opisanie, jak na przestrzeni lat zmieniały się cechy urodzeń żywych z zakresu

wymienionych fenomenów oraz porównanie aktualnego statycznego późnego rodzicielstwa ze statystycznym rodzicielstwem.

Wymienione zagadnienia są ważne poznawczo, ponieważ dotyczą spraw zasadniczych – zachowania ciągłości gatunku oraz pełnienia doniosłych, a zarazem powszechnych ról społecznych: matki i ojca. Mimo swojej rangi tytułowe zjawisko pozostaje słabo poznane. Jeśli było podejmowane, to zwykle w części dotyczącej późnego macierzyństwa, najczęściej w kontekście wzrastającego z wiekiem kobiety ryzyka patologii w przebiegu ciąży i porodu oraz w rozwoju płodu. Wyjątkiem jest opracowanie Małgorzaty Lesińskiej-Sawickiej (2008), obejmujące obok aspektów medycznych także socjologiczne konteksty późnego macierzyństwa, oraz kilka późniejszych publikacji, w których zwrócono uwagę na psychologiczne i relacyjne koszty i walory zjawiska (m.in. Czarnecka, 2019; Zaworska-Nikoniuk, 2019). Nieliczni badacze podjęli się analizy późnego ojcostwa, co zaowocowało jego charakterystyką demograficzną oraz wiedzą o społecznym postrzeganiu tego fenomenu (m.in. Szukalski, 2015). Zdecydowanie najmniej poznane pozostaje rodzicielstwo w sytuacji, kiedy oboje rodziców i dziecko dzieli duży, większy niż pokolenie, odstęp intergeneracyjny.

Tło teoretyczne

Przyjmując, że istnieje granica wieku rozdzielająca grupy młodszych i starszych kobiet będących w wieku rozrodczym, późne macierzyństwo, nazywane niekiedy (nie) punktualnym macierzyństwem (Zaworska-Nikoniuk, 2019) odnosi się do urodzenia pierwszego bądź kolejnego dziecka przez kobietę po ukończeniu 35. r.ż. (Lesińska-Sawicka, 2008). W odniesieniu do późnego ojcostwa Piotr Szukalski (2015) proponuje przesunąć granicę wieku i miano późnego ojcostwa przyporządkować mężczyznom, którzy w chwili przyjścia na świat potomstwa mieli przynajmniej 40 lat. Łącząc oba zaprezentowane ujęcia, można przyjąć, że późne rodzicielstwo ma miejsce, gdy matka z chwilą narodzin dziecka ma 35 lub więcej lat, a ojciec – 40 lub więcej.

Z zaawansowanym wiekiem matki wiąże się wiele stanów patologicznych ciąży, okresu okołoporodowego i poporodowego oraz dotyczących zdrowia potomstwa (Heber i in., 2022), choć zdaniem Marty Fulmańskiej i jej współpracowników (2011, s. 380) tego rodzaju podejście jest pewnym uproszczeniem, ponieważ nie sam wiek ciężarnych stanowi problem medyczny, lecz raczej fakt częstszego występowania u starszych kobiet różnego rodzaju chorób mogących negatywnie wpływać na przebieg ciąży i porodu. Jak wynika z badań, w przebiegu ciąży kobiet w wieku 40 lat i starszych częściej niż u młodszych ciężarnych pojawiają się nieprawidłowości, w tym cukrzyca ciążowa i nadciśnienie indukowane ciążą (Weerasekera, Udugama, 2003) (odpowiednio prawie 15% vs 7% oraz 27% vs 12%), częściej też wykonuje się

u starszych ciężarnych cięcia cesarskie w trybie planowanym i nagłym niż w grupie kontrolnej (odpowiednio 49% vs 20% oraz 21% vs 15%) (Weerasekera, Udugama, 2003), co jest kierunkiem zbieżnym z zaobserwowanym we wcześniejszym, krajowym badaniu (w którym dla rodzących w wieku 40 i więcej lat ustalono odsetek ciąż cesarskich 55% w porównaniu z 40% w grupie kontrolnej) (Hincz, Wojciechowska, Podciechowski, Kubiak, Wilczyński, 2006). Ponadto zauważa się, że podwyższony wiek kobiety koresponduje z rosnącym odsetkiem ciąż poronionych (Steć, Bojar, Wdowiak, 2007) oraz wad genetycznych płodu*. Jednocześnie pojawia się coraz więcej dowodów na to, że niekorzystny wpływ na przebieg ciąży i rozwój płodu ma także zaawansowany wiek ojca (Heber i in., 2022).

W opracowaniach na temat ciąży i porodu w późniejszych latach życia kobiety sporadycznie wskazywano na zalety tego typu sytuacji. Zauważono większą w porównaniu z młodszymi ciężarnymi dbałość kobiety o własne zdrowie, a po narodzinach dziecka możliwość zapewnienia mu lepszych materialnych warunków życia i rozwoju poznawczego oraz intensywniejsze przeżywanie radości z posiadania tego dziecka (Jarzębińska, 2016). Wspomniana stabilność przyszłych matek na płaszczyźnie zawodowej i rodzinnej została ponadto opisana jako czynnik sprzyjający wytworzeniu właściwej więzi emocjonalnej z dzieckiem, bez poczucia zagrożenia (Czarnecka, 2019).

Późne macierzyństwo, choć tak słabo opracowane w literaturze naukowej, jest zjawiskiem znanym od dekad. Wtedy jednak, co podkreśla P. Szukalski, status kobiet rodzących dziecko w późniejszych latach życia wynikał z wielodzietności, a nie, jak obecnie, dotyczył narodzin pierwszego dziecka (Szukalski, 2017). Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) w 2021 roku wiek środkowy matek z chwilą urodzenia pierwszego dziecka wynosił 28,7 lat, podczas gdy w 2010 roku było to 26,6 lat, a w 2000 roku – 23,7 (GUS, 2022). Wyraźna jest zatem tendencja do przesuwania w czasie realizacji funkcji prokreacyjnej, co zdaniem Małgorzaty Sawickiej (2001) wynika z przemian społecznych, kulturowych, obyczajowych i politycznych zachodzących w kraju. W swoich późniejszych badaniach autorka wskazała na konkretne przyczyny odraczania prokreacji przez kobiety, wśród których dominujące okazały się: brak partnera (37%), brak gotowości podjęcia roli matki (28,5%), chęć stabilizacji zawodowej (23,5%), leczenie niepłodności małżeńskiej (14,5%), lęk przed odpowiedzialnością związaną z wychowywaniem dziecka (13%) i inne (Lesińska-Sawicka, 2008). W świetle nowszego badania prowadzonego wśród kobiet i mężczyzn podstawową przeszkodą posiadania pierwszego dziecka był zaś zbyt młody wiek uczestników badania (66%), brak odpowiedniego kandydata na ojca/matkę (59%), brak odpowiednich

* Np. szacunkowa wartość ryzyka wystąpienia zespołu Edwardsa w 12 tygodniu ciąży wynosi 1:2484 dla kobiety 20-letniej, 1:580 dla kobiety w wieku 35 lat oraz 1:157 dla kobiety 40-letniej (Nicolaides, Węgrzyn, 2004).

warunków mieszkaniowych (55%), niestabilna sytuacja finansowa (44%) oraz kwestie zdrowotne z niepłodnością włącznie (43%) (Wadowski, 2023).

Późne rodzicielstwo dotyczy także urodzeń drugiego bądź następnego dziecka. Jak wynika z badań, wówczas decyzja może być podyktowana pragnieniem posiadania dziecka konkretnej płci, różnej od płci starszego rodzeństwa lub dziecka delegowanego do zaspokojenia określonych potrzeb rodziców (np. opiekowania się starzejącymi się rodzicami, bycia ich „maskotką”). Ponadto decyzja o kolejnym dziecku może wynikać z wejścia w nowy związek, w tym zawarcia powtórnego małżeństwa (Jarzębińska, 2020).

Podstawy metodologiczne badania własnego

Przyjmując, że późne macierzyństwo odnosi się do urodzenia dziecka przez kobietę w wieku co najmniej 35 lat, późne ojcostwo ma miejsce, gdy mężczyzna zostaje ojcem, mając co najmniej 40 lat, a późne rodzicielstwo jest zjawiskiem występującym, gdy zostają spełnione łącznie wymienione kryteria, ustalono główny problem badawczy oraz kilka problemów szczegółowych, które zaopatrzone w hipotezy badawcze.

Problem główny: Jak w latach 2010–2022 rozwijały się w Polsce zjawiska składające się na późne rodzicielstwo?

Problemy szczegółowe:

1. Jaka, na tle ogólnej liczby urodzeń żywych, była dynamika liczby żywych urodzeń wchodzących w zakres późnego macierzyństwa?

Hipoteza: Zakłada się, że w kolejnych ujętych w analizie latach w ogólnej liczbie urodzeń żywych wzrastał udział urodzeń z zakresu późnego macierzyństwa.

2. Jaka, na tle ogólnej liczby urodzeń żywych, była dynamika liczby żywych urodzeń wchodzących w zakres późnego ojcostwa?

Hipoteza: Zakłada się, że w kolejnych ujętych w analizie latach w ogólnej liczbie urodzeń żywych wzrastał udział urodzeń z zakresu późnego ojcostwa.

3. Jaka, na tle ogólnej liczby urodzeń żywych, była dynamika liczby żywych urodzeń, gdzie oboje rodzice byli w wieku, na podstawie którego ich rodzicielstwo można kwalifikować jako późne?

Hipoteza: Zakłada się, że w kolejnych ujętych w analizie latach w ogólnej liczbie urodzeń żywych wzrastał udział żywych urodzeń, gdzie z tytułu wieku obojga rodziców ich rodzicielstwo kwalifikować można jako późne.

4. Jakie cechy ma aktualne późne macierzyństwo?

Hipoteza: Zakłada się, że aktualnie późne macierzyństwo jest zwłaszcza udziałem kobiet z grupy wieku 35–39 lat, a ojcami są mężczyźni z tej samej grupy wieku, a także, że są to głównie urodzenia małżeńskie drugiego dziecka przez matkę oraz że matki mają najczęściej wykształcenie wyższe.

5. Jakie różnice i podobieństwa występują pomiędzy aktualnym statystycznym późnym macierzyństwem a aktualnym macierzyństwem statystycznym?

Hipoteza: Zakłada się, że wśród kobiet, które w 2022 roku w wieku przynajmniej 35 lat urodziły dziecko, jest większy odsetek matek z wykształceniem wyższym, mężatek oraz matek drugiego dziecka niż wśród ogółu kobiet, które urodziły w tym czasie.

Odpowiedzi na problemy badawcze poszukiwano za pomocą analizy danych zastanych, co jest badaniem z rodzaju niereaktywnych. Tego typu badania mają wiele zalet: są tańsze niż badania generujące dane reaktywne (Hofferth, 2005), umożliwiają operowanie na większych próbach (Frankfort-Nachmias, Nachmias, 2001) i bez ingerencji badacza na przedmiot badania (Babbie, 2004), opierają się na policzalnych faktach, co zdaniem wielu badaczy czyni je bardziej wiarygodnymi niż badania jakościowe (Kvale, 2004). Jako dane zastane posłużyły tomy *Rocznika demograficznego* datowane na lata: 2011, 2016, 2021–2023.

Wyniki badania własnego

Po zestawieniu i analizie danych zastanych dotyczących wybranych lat 2010–2022 zauważono przede wszystkim stały spadek liczby urodzeń żywych. W 2022 roku spadek wyniósł 7,9%, natomiast po porównaniu dwóch skrajnych lat analizy był to spadek o 26,2% (z 413 300 w 2010 roku do 305 132 w 2022).

Dynamika urodzeń żywych z zakresu późnego macierzyństwa, późnego ojcostwa i późnego rodzicielstwa

Przechodząc do przypadków urodzeń żywych z zakresu późnego macierzyństwa, można zauważyć, że od 2010 roku do 2020 roku ich liczba wzrosła o 32,6% (z początkowych 48 930 do 72 573), po czym zaczęła spadać, osiągając w 2022 roku 64 766. Biorąc pod uwagę udział urodzeń żywych z zakresu późnego macierzyństwa w ogólnej liczbie urodzeń żywych, widać, że notowano jednak wyłącznie wzrosty, a odnosząc się do całego objętego badaniem okresu, widzimy niemal podwojenie odsetka (z 11,8% w 2010 roku do 21,2% w 2022) (tabela 1).

Tabela 1

Liczba urodzeń żywych z zakresu późnego macierzyństwa, późnego ojcostwa oraz późnego rodzicielstwa w latach 2010–2022

Zmienna	2010		2015		2020		2021		2022	
	n	% urodzeń żywych	n	% urodzeń żywych	n	% urodzeń żywych	n	% urodzeń żywych	n	% urodzeń żywych
Ogólna liczba urodzeń żywych	413300	100,0	369308	100,0	355309	100,0	331511	100,0	305132	100,0
łącznie	48930	11,8	57037	15,4	72573	20,4	69381	20,9	64766	21,2
Późne macierzyństwo										
35–39 l.	41500	10,0	47972	13,0	60082	16,9	57027	17,2	52874	17,3
40–44 l.	7136	1,7	8725	2,4	11989	3,4	11780	3,5	11320	3,7
=>45 l.	294	0,1	340	0,1	502	0,1	574	0,2	572	0,2
łącznie	29828	7,2	31444	8,5	39221	11,0	37576	11,3	35731	11,7
Późne ojcostwo*										
40–44 l.	20674	5,0	23164	6,3	29195	8,2	27810	8,4	26405	8,6
45–49 l.	6415	1,5	5812	1,6	7466	2,1	7375	2,2	7046	2,3
=>50 l.	2739	0,7	2468	0,7	2560	0,7	2391	0,7	2280	0,7
łącznie	18024	4,4	20411	5,5	27366	7,7	26420	8,0	25105	8,2
Późne rodzicielstwo*										
ojciec 40–44 l.	9329	2,2	10833	2,9	14,328	4,0	13777	4,1	13072	4,3
matka 35–39 l.										
matka 40–44 l.	3035	0,7	3875	1,0	5615	1,5	5394	1,6	5145	1,7

Zmienna	2010		2015		2020		2021		2022		
	n	% urodzeń żywych	n	% urodzeń żywych	n	% urodzeń żywych	n	% urodzeń żywych	n	% urodzeń żywych	
Późne rodzicielstwo*	ojciec: 40–44 l.	55	0,0	63	0,0	126	0,0	134	0,0	100	0,0
	matka =<45 l.										
	matka 35–39 l.	2277	0,5	2262	0,6	3009	0,8	2957	0,9	2791	0,9
	matka 40–44 l.	1610	0,4	1634	0,4	2311	0,6	2237	0,9	2138	0,7
	ojciec 45–49 l.										
	matka 45=>l.	136	0,0	128	0,0	189	0,0	230	0,1	242	0,1
	matka 35–39 l.	911	0,2	920	0,2	1002	0,3	932	0,3	822	0,3
	matka 40–44 l.	595	0,1	598	0,2	681	0,2	654	0,2	674	0,2
	ojciec 50 l. i 40–44 l.										
	matka 45 l. =>	76	0,0	98	0,0	105	0,0	105	0,0	121	0,0

Adnotacja: Nie uwzględniono urodzeń, w których nie ustalono wieku ojca. Ustalając, jaki udział ma późne ojcostwo, a następnie późne rodzicielstwo w ogólnej liczba urodzeń, brano pod uwagę przypadki, kiedy wiek ojca był znany.

Źródło: Opracowano na podstawie: (GUS, 2023, 2022, 2021, 2016, 2011).

Tendencje podobne do opisanych w ramach analizy dynamiki późnego macierzyństwa zaobserwowano, analizując zakres późnego ojcostwa. Odnosząc się do przypadków, gdy znany był wiek ojca, można stwierdzić, że od 2010 roku do 2020 roku rosła liczba urodzeń żywych, gdzie ojciec był w wieku 40 lub więcej lat (z 29 828 do 39 221), co jest wzrostem o 23,9%. Dalej nastąpiły spadki bezwzględnej liczby urodzeń żywych, gdzie wiek ojca stanowił podstawę, by włączyć te urodzenia do późnego ojcostwa. W 2022 roku ojcami zostało 35 731 mężczyzn w wieku 40 lat lub starszych. Biorąc jednak za punkt odniesienia ogólną liczbę urodzeń żywych w danym roku, widzimy, że każdorazowo wzrastał udział w niej tych urodzeń, gdzie zgłoszono, że ojciec ma 40 albo więcej lat (z 7,2% do 11,7% w 2022 roku) (tabela 1).

Scharakteryzowane powyżej tendencje okazały się własnością także późnego rodzicielstwa. Liczba urodzeń żywych, gdzie wiadomo było, że zarówno matka, jak i ojciec spełniali kryterium wieku, na podstawie którego ich rodzicielstwo można ująć jako późne, do 2020 roku rosła (z 18 024 do 27 366), przekładając się na wzrost o 34,1%. Dla kolejnych zakwalifikowanych do analizy lat charakterystyczny był spadek bezwzględnej liczby urodzeń żywych z obszaru późnego rodzicielstwa. W 2022 roku odnotowano 25 105 urodzeń żywych z analizowanego przedziału. Ostatecznie jednak charakteryzowane zjawisko zyskiwało coraz większy udział w ogólnej liczbie urodzeń żywych, a po zestawieniu danych za pierwszy i ostatni rok włączony do analizy można mówić o niemal podwojeniu – z 4,4% w 2020 roku do 8,2% w 2022 roku (tabela 1).

W ujętych w analizie badawczej latach nastąpiły wzrosty udziału w ogólnej liczbie urodzeń żywych niemal wszystkich konfiguracji późnego rodzicielstwa wyróżnionych ze względu na wiek matki i ojca. Wzrosty, wyrażone w liczbach bezwzględnych, spostrzeżono także wśród rodziców lokujących się w najstarszych wyodrębnionych w analizie grupach wieku (konfiguracja: matka 45 lub więcej lat i ojciec 50 lub więcej lat).

Cechy późnego macierzyństwa – obecnie

W 2022 roku miało miejsce 64 766 urodzeń żywych przez kobiety z grup wieku: 35–39 lat, 40–44 lata oraz 45 i więcej lat. Najwięcej, bo 81,8%, przypadków późnego macierzyństwa odnotowano w pierwszej z wyszczególnionych grup (n = 51 701) (tabela 1). Biorąc za punkt wyjścia przypadki, kiedy wiek ojca jest znany, widać, że 46,3% ojców (n = 26 965) dzieci urodzonych przez kobiety, których macierzyństwo zakwalifikowano jako „późne”, było w wieku 35–39 lat (tabela 2). W 2022 roku niemal 3/4 kobiet, które urodziły w wieku 35 lub więcej lat, to mężatki (n = 48 311). Ponad połowa (57,2%) posiadała wykształcenie wyższe. Dla 1/3 matek dziecko, które urodziły w późniejszych latach swojego życia, było drugim z kolei (n = 21 297). W pozostałych przypadkach, w których znana była kolejność urodzenia dziecka przez matkę, było to dziecko pierwsze lub trzecie (n = 16 424 i n = 16 337) (tabela 3).

Tabela 2

Urodzenia żywe w 2022 roku wg wieku rodziców

	Wiek ojca*							
	Wiek matki	19 i mniej	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45=>
19 i mniej		64	409	139	38	7	3	1
20–24		26	3962	8267	2194	405	92	43
25–29		0	1012	34442	30180	5381	836	283
30–34		0	112	5181	46794	25853	4353	1025
35–39		1	112	1091	6847	26965	13072	3613
40–44		0	9	140	579	2260	5145	2812
45 i więcej		0	1	8	23	59	100	363
Ogół urodzeń z zakresu późnego macierzyństwa, gdzie znany jest wiek ojca (n = 63 200)		1	122	1239	7449	29284	18317	6788
Udział w liczbie urodzeń żywych z zakresu późnego macierzyństwa, gdzie znano wiek ojca w %		0,0	0,2	2,0	11,8	46,3	29,0	10,7
Ogół urodzeń żywych, w których znano wiek ojca (n = 234302)		91	5617	49268	86655	60930	23601	8140
Udział w liczbie urodzeń żywych, gdzie znano wiek ojca (%)		0,0	2,4	21,0	37,0	26,0	10,1	3,5

Adnotacja: Nie uwzględniono urodzeń, w których nie ustalono wieku ojca. Ustalono, że ogólna liczba urodzeń żywych, gdzie znany był wiek ojca, to 234 302, natomiast liczba z zakresu późnego macierzyństwa, gdzie znany był wiek ojca, to 63 200.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: (GUS, 2023).

Statystyczne późne macierzyństwo i statystyczne macierzyństwo – porównanie

Bazując na danych statystycznych za 2022 rok, można stwierdzić, że późne macierzyństwo różni się od macierzyństwa w ogóle, nie tylko ze względu na oczywisty fakt, że dotyczy starszych matek (gdzie wiek środkowy urodzenia dziecka wyniósł w 2022 roku 30,7 lat) (GUS, 2023). Różnica wiąże się także z poziomem wykształcenia, które jak się okazało, jest statystycznie wyższe w grupie matek rodzących w wieku 35 lat lub później. Wśród starszych matek udział kobiet z wykształceniem wyższym wyniósł 57,2%, dla ogółu urodzeń żywych natomiast – 48,2%. Jednocześnie w grupie starszych matek zauważono zdecydowanie mniejszy niż w grupie porównawczej udział kobiet z wykształceniem niepełnym podstawowym, podstawowym bądź gimnazjalnym (2,6% do 5,1%). Zestawiane grupy różniły się także ze względu na kolejność urodzenia dziecka przez matkę. Wśród matek starszych najbardziej zaznaczyły się te, dla których dziecko urodzone w późniejszych latach życia było ich drugim z kolei (32,9%). Wśród ogółu urodzeń żywych odnotowanych w 2022 roku przeważały natomiast urodzenia dziecka dla matki pierwszego (44,3%) (tabela 3).

Tabela 3

Statystyczne macierzyństwo i późne macierzyństwo w 2022 roku według wybranych cech

Cecha		Statystyczne macierzyństwo		Późne macierzyństwo	
		n	% wśród ogółu urodzeń żywych	n	% wśród urodzeń żywych matek=>35 l.
liczba urodzeń żywych		305132	100,0	64766	100,0
wykształcenie matki	podstawowe ^G lub niepełne podstawowe	15450	5,1	1686	2,6
	zasadnicze zawodowe	24358	8,0	4849	7,5
	średnie, policealne	92021	30,1	15517	23,9
	wyższe	147215	48,2	37041	57,2
	nieustalone	26088	8,5	5673	8,7
stan cywilny matki	małżeńskie	219431	71,9	48311	74,6
	panna	59448	19,5	8273	12,8
	rozwódka	9528	3,1	5050	7,8
	wdowa	595	0,2	351	0,5
	nieustalone	16130	5,3	2781	4,3

Cecha	Statystyczne macierzyństwo		Późne macierzyństwo		
	n	% wśród ogółu urodzeń żywych	n	% wśród urodzeń żywych matek=>35 l.	
kolejność urodzenia przez matkę	pierwsze	135177	44,3	16424	25,3
	drugie	101377	33,2	21297	32,9
	trzecie	47255	15,5	16337	25,2
	nieustalone	21323	7,0	10708	16,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: (GUS, 2023).

Podsumowanie

Przeprowadzone badanie jest podstawą, by stwierdzić, że założenia sformułowane w hipotezach badawczych okazały się prawdą. Po pierwsze, potwierdzono, że w ujętych w analizie latach 2010–2022 w ogólnej liczbie urodzeń żywych wzrastał wyrażony procentowo udział urodzeń żywych z zakresu późnego macierzyństwa, a zestawiając dane za 2010 rok z danymi za 2022 rok, można stwierdzić podwojenie tego odsetka. Wzrosty, choć mniejsze, zaobserwowano również w obszarze późnego ojcostwa, a także w odniesieniu do przypadków, kiedy w chwili narodzin dziecka oboje rodziców było w wieku, na podstawie którego ich rodzicielstwo można określić mianem późnego. Dodatkowo zaobserwowano, że do 2020 roku ze wzrostem udziału wyszczególnionych zjawisk w ogólnej liczbie urodzeń żywych współlistniały wzrosty tych zjawisk wyrażone w liczbach bezwzględnych. Opisanie kierunki są podstawą, by stwierdzić, że późne rodzicielstwo, a zwłaszcza będące jego częścią późne macierzyństwo, stają się faktami powszechnymi. Jest to argument (choć nie jedyny) na rzecz ich dalszej, pogłębionej analizy, na przykład w kontekście postaw rodzicielskich czy współpracy starszych rodziców ze szkołą.

W następstwie analizy danych statystycznych dotyczących liczby urodzeń w 2022 roku potwierdzono założenie, że w urodzeniach żywych z zakresu późnego macierzyństwa największy udział miały kobiety z grupy wieku 35–39 lat oraz że najczęściej ojciec także należał do takiej samej kategorii wieku. Potwierdzono, że kobiety wchodzące w rolę macierzyńską w późniejszych latach swojego życia, to w większości mężatki oraz że ponad połowa z tych kobiet posiada wykształcenie wyższe. Wykazano również, że w „późnym macierzyństwie” najbardziej zaznaczył się udział kobiet, które miały już jedno dziecko, a dopiero na kolejnym miejscu usytuowały się kobiety dotąd bezdzielne i następnie, choć z prawie identycznym wynikiem, te, dla których narodzone

dziecko było trzecim z kolei. Na tej podstawie można wnioskować, że przybywa rodzin, w których rodzeństwo dzieli dużą, sięgającą niekiedy pokolenia, różnicę wieku. To odrębny, nierozpoznany i interesujący obszar badawczy, w którym mieści się pytanie o ewentualne różnice w realizacji roli rodzicielskiej wobec starszego i młodszego dziecka czy pytanie o relacje i wzajemne postrzeganie się rodzeństwa.

W analizie badawczej dowiedziono także, że statystyczne późne macierzyństwo okazało się być różne od statystycznego macierzyństwa w 2022 roku. Dla statystycznego macierzyństwa charakterystyczne było, że w największej liczbie przypadków dotyczyło urodzenia pierwszego dziecka, a w późnym macierzyństwie, o czym wspomniano, przeważały matki, dla których urodzone w 2022 roku dziecko było drugim z kolei. Poza tym po porównaniu statystycznego macierzyństwa z macierzyństwem późnym to pierwsze powiązano z niższym odsetkiem wśród matek tych, które mają wykształcenie wyższe oraz z mniejszym udziałem mężatek. Przedstawione obserwacje są argumentami za przyjęciem ostatniej z założonych hipotez badawczych.

Całościowo warto raz jeszcze podkreślić, że późne macierzyństwo, późne ojcostwo oraz późne rodzicielstwo mają coraz większy i wyraźny udział w liczbie urodzeń żywych oraz że te upowszechniające się i dotyczące kwestii zasadniczych (bo ról rodzicielskich) zjawiska pozostają słabo rozpoznane. Przedstawiona analiza ilościowa może być punktem wyjścia do ich dalszego poznawania, zwłaszcza z zastosowaniem w badaniach podejścia jakościowego.

Bibliografia

- Babbie, E. (2004). *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Czarnecka, M. (2019). Dojrzałe macierzyństwo a kształtowanie więzi emocjonalnej z dzieckiem w okresie prenatalnym. *Forum Pedagogiczne*, 9(2), 151–164. DOI: 10.21697/fp.2019.2.34.
- Frankfort-Nachmias, Ch., Nachmias, D. (2001). *Metody badawcze w naukach społecznych*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Fulmańska, M., Radowicka, M., Radwan, M., Kalinka, J. (2011). Ciąża u 47-letniej kobiety poddanej zabiegowi pozaustrojowego zapłodnienia z zastosowaniem komórki jajowej pobranej od dawczyni (IVF-OD). *Ginekologia Polska*, 82(5), 378–381.
- GUS (2011). *Rocznik demograficzny 2011*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- GUS (2016). *Rocznik demograficzny 2016*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- GUS (2021). *Rocznik demograficzny 2021*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.

-
- GUS (2022). *Rocznik demograficzny 2022*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- GUS (2023). *Rocznik demograficzny 2023*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- Heber, M. F., Gulzar, H., Musson, R., Bisogno, S., Fic, K., Ptak, G. E. (2022). Późne rodzicielstwo i rozród wspomagany: Analiza ryzyka wystąpienia chorób przewlekłych u potomstwa. *Postępy Biochemii*, 68(3), 321–334. DOI: 10.18388/pb.2021_457.
- Hincz, P., Wojciechowska, E., Podciechowski, L., Kubiak, A., Wilczyński, J. (2006). Późne macierzyństwo – przebieg ciąży i porodu powyżej 35. roku życia. *Przegląd Menopauzalny*, 2, 80–84.
- Hofferth, S. L. (2005). Secondary data analysis in family research. *Journal of Marriage and Family*, 67(4), 891–907. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2005.00182.x.
- Jarzębińska, A. (2016). Wartościowanie późnego macierzyństwa przez kobiety, które zostały matkami w wieku 35 i więcej lat. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 2, 45–52.
- Jarzębińska, A. (2020). „Późne urodzenia”, czyli gdy dzieci i rodziców dzieli duży odstęp intergeneracyjny (wybrane aspekty demograficzne i psychopedagogiczne). *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 5, 26–38. DOI: 10.5604/01.3001.0014.1164.
- Kvale, S. (2004). *InterViews: Wprowadzenie do jakościowego wywiadu badawczego*. Białystok: Trans Humana.
- Lesińska-Sawicka, M. (2008). *Późne macierzyństwo: Studium socjomedyczne*. Kraków: Nomos.
- Nicolaides, K. H., Węgrzyn, P. (2004). *Badanie ultrasonograficzne między 11⁺⁰–13⁺⁶ tygodniem ciąży*. London–Poznań: Fetal Medicine Foundation, Termedia.
- Sawicka, M. (2001). Socjomedyczne aspekty spóźnionego macierzyństwa. *Roczniki Socjologii Rodziny*, 13, 245–257.
- Steć, A., Bojar, I., Wdowiak, L. (2007). Problemy macierzyństwa w opiniach kobiet. *Medycyna Ogólna*, 13(3), 180–190.
- Szukalski, P. (2015). Późne ojcostwo we współczesnej Polsce. *Demografia i Gerontologia Społeczna – Biuletyn Informacyjny*, 12, 1–6.
- Szukalski, P. (2017). Późne macierzyństwo – nowe zjawisko demograficzne w Polsce? *Demografia i Gerontologia Społeczna – Biuletyn Informacyjny*, 1, 1–6.
- Wadowski, D. (opr.). (2023). *Postawy Polaków wobec rodzicielstwa i ojcostwa: Raport z badań*. Lublin: Fundacja Cyryla i Metodego.
- Weerasekera, D. S., Udugama, S. G. (2003). Pregnancy at 40 and over: A case-control study in a developing country. *Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 23(6), 625–627. DOI: 10.1080/01443610310001604385.
- Zaworska-Nikoniuk, D. (2019). Doświadczenie późnego macierzyństwa – narracje kobiet. *Edukacja Dorosłych*, 80(1), 53–69. DOI: 10.12775/ED.2019.004.